

KIRJASTOSEUROJEN NEUVOTTELUKUNNAN E-KIRJAKANNANOTTO

28.10.2011

1. TAUSTA

Tiedon vapaa ja tasa-arvoinen saatavuus on uusien innovaatioiden elinehto. Kirjastojen erityinen tehtävä on taata se, että yhteiskunnan muisti toimii ja että kerran kirjoitettu ei koskaan katoa. Jotta kirjastot voivat suojella kansalaisten oikeutta tietoon myös e-kirjojen aikakaudella, niiden toimintamahdollisuudet on turvattava.

Siirtymä painetuista kirjoista e-kirjoihin on alkanut. Tieteellisten lehtien ja hakuteosten osalta näin on jo suurelta osin käynyt. Verkkokauppa Amazonissa e-kirjojen myynti ylitti painettujen kirjojen myynnin keväällä 2011.

2. ONGELMA

Tekijänoikeuslaki sekä kansainväliset tekijänoikeussopimukset eivät vastaa tietoyhteiskunnan vaatimuksia. Säädökset eivät ota huomioon kirjastojen erityistä, yhteiskunnallisesti merkittävää roolia tietoa-aineiston järjestämisessä, tallettamisessa ja välittämisessä.

Tällä hetkellä kuluttaja ei osta e-kirjaa samassa mielessä kuin painettuja kirjoja. Hän ostaa pikemminkin käyttöoikeuksia, jotka pätevät usein vain tietyllä laitteella tai tietyssä käyttöympäristössä. Näin tekevät myös e-kirjoja ja -lehtiä kokoelmiinsa hankkivat kirjastot: aineistojen käyttölisenssit uusitaan vuosittain, eikä esimerkiksi e-kirjan kaukolainaaminen tai varmuuskopioiminen pitkäaikaissäilytyksen tarpeisiin ole useinkaan sallittua. NykYTEknologioiden keinoin voidaan rajoittaa sellaisiakin e-muotoisen aineiston käyttötapoja, joihin olemme paperijulkaisujen maailmassa tottuneet. Hankittua e-kirjaa ei voi esimerkiksi lahjoittaa kaverille tai myydä eteenpäin. E-kirjojen suojausmekanismit haittaavat rehellistä käyttäjää pikemminkin kuin rikollista. Kirjastojen mahdollisuudet hankkia kotimaista e-kirjallisuutta kokoelmiinsa ovat toistaiseksi liian vähäiset.

3. RATKAISUEHDOTUS

Kirjastot tarvitsevat poliittista ja lainsäädännöllistä tukea sekä riittävää resursointia, jotta ne kykenevät turvaamaan kansallisen ja kansainvälisen tason tietohuollon myös digitaalisessa toimintaympäristössä. Nykyään kirjastojen mahdollisuudet tarjota painettua aineistoa lainaksi on turvattu tekijänoikeuslain poikkeussäännöksellä. Vastaava poikkeus tulee ulottaa myös elektroniseen aineistoon.

Kirjastot eivät kilpaile kustantajien tai kaupallisten aineistonvälittäjien kanssa. Kaikkien kirjalalan toimijoiden kannalta on tärkeää, että e-kirjojen julkaiseminen ja välitys perustuu kestäviin liiketoimintamalleihin. Aineistojen saanti laillisesti kirjastojen kautta on paras keino ehkäistä e-kirjapiratismia. Tavoittelemme systemaattista kansallista yhteistyötä, jossa tieteelliset ja yleiset kirjastot ovat kustantajien, tietoteknologiayritysten ja kaupallisten välittäjien rinnalla tasavertaisina keskustelukumppaneina.

Lisätietoja / Tillägsuppgift: Barbro Nygård, Finlands svenska biblioteksförening ([barbro.nygard \(at\) grankulla.fi](mailto:barbro.nygard@grankulla.fi)), Sinikka Sipilä, Suomen kirjastoseura ([sinikka.sipila \(at\) fla.fi](mailto:sinikka.sipila (at) fla.fi)), Kimmo Tuominen, Suomen tieteellinen kirjastoseura ([kimmo.k.tuominen \(at\) jyu.fi](mailto:kimmo.k.tuominen (at) jyu.fi))

ETT STÄLLNINGSTAGANDE FÖR E-BÖCKER FRÅN BIBLIOTEKSFÖRENINGARNAS SAMARBETSORGAN

1. BAKGRUND

Fri och demokratisk tillgång till information är ett livsvillkor för nya innovationer. Det är bibliotekens särskilda uppgift att säkerställa samhällsminnet, att se till att en text som en gång producerats aldrig helt försvinner.

Medborgarna har rätt till fri kunskapsinformation även i de elektroniska mediernas tidevarv. Därför bör bibliotekens verksamhetsförutsättningar garanteras.

Övergången från tryckta böcker till elektroniska böcker har börjat. Vetenskapliga tidskrifter och uppslagsverk anskaffas redan till största delen i elektronisk form och internetaffären Amazon sålde våren 2011 fler e-böcker än tryckta böcker.

2. PROBLEMEN

Upphovsrättslagen och de internationella avtalen om upphovsrätt svarar inte mot dagens krav i informationssamhället. De beaktar inte bibliotekens speciella och betydelsefulla roll i samhället, dvs. att ordna, lagra och förmedla kunskapsmedier.

Konsumenterna köper idag inte e-böcker enligt gängse köpmodell för tryckta böcker. De köper snarare enbart rättighet att använda e-böckerna, som oftast dessutom är bundna till en viss apparat eller användarmiljö.

Då biblioteken köper in e-böcker och e-tidningar/tidskrifter gäller liknande villkor för dem, som för privatpersoner. Biblioteken måste förnya licenserna regelbundet, vanligen en gång i året och t.ex. fjärrlån av e-böcker är inte tillåtna, liksom oftast inte heller säkerhetskopiering, som behövs för långtidsförvaringen. Med dagens teknik kan man begränsa även sådan användning som vi är vana vid från det tryckta materialet. Man får inte ge en inköpt e-bok i present till en kompis eller sälja den vidare. De nuvarande skyddsmekanismerna för e-böcker är snarare till förfång för hederliga användare och inte för de ohederliga.

Biblioteken har för närvarande små möjligheter att köpa inhemska e-böcker till sina samlingar.

3. FÖRSLAG TILL LÖSNINGAR

Biblioteken behöver politiskt stöd och stöd i form av ny lagstiftning samt tillräckliga resurser för att kunna upprätthålla den fria informationsförsörjningen på både nationell och internationell nivå även i en digital omgivning.

Bibliotekens rätt att låna ut tryckta böcker gratis är idag tryggad genom ett undantag i lagen om upphovsrätt. Ett motsvarande undantag bör utsträckas till att gälla även elektroniskt material.

Biblioteken tävlar inte med förlag och kommersiella förmedlare. För alla parter, som verkar inom bokvärlden är det väsentligt att utgivning och förmedling av e-böcker är baserad på hållbara affärsprinciper. Det bästa sättet att förhindra e-piratism, är att medborgarna på lagligt sätt får tillgång till e-materialet från biblioteken.

Vi eftersträvar ett systematiskt, nationellt samarbete, där de vetenskapliga och allmänna biblioteken deltar som jämlika samtalspartners med förlag, it-företag och kommersiella förmedlare.